

EEN GALIGAANVERRASSING

Eef Arnolds

Holthe 21, 9411 TN Beilen

Arnolds, E. 2006. A surprise on Great Fen Sedge (*Cladium mariscus*). *Coolia* 49(2): 80–82.

During mycological fieldwork in Elsburger Onland, a peat marsh in the province of Drenthe, *Hemimycena nitriolens* was found to occur in large numbers on dead leaves in some dense tussocks of *Cladium mariscus*. The fungus has been recorded so far only a few times from France and Belgium, growing on fallen leaves of deciduous trees. It was not yet known from The Netherlands.

Het Elsburger Onland is een natuurgebied even ten noorden van Paterswolde. De naam ‘onland’ geeft aan dat er landbouwkundig weinig eer is te behalen. Het is een van de weinige laagveenmoerassen in Drenthe met de kenmerkende afwisseling van open water, drijftillen, rietland en broekbos. Al met al een schilderachtige woestenij en een oase van rust omdat het Elsburger Onland privé eigendom is en hermetisch afgesloten van de buitenwereld. De opzichter, Ronald Visser, is zeer geïnteresseerd in alle natuurwaarden van het terrein. Daaraan had ik de uitnodiging te danken om op 14 oktober in zijn gezelschap het gebied op paddenstoelen te inventariseren. Dat leverde zo’n 140 soorten op, waaronder veel typische paddenstoelen voor moerasbossen, zoals de Fijnschubbige elzenzompzwam (*Alnicola subconspersa*), Kleine elzengordijnzwam (*Cortinarius bibulus*), Kleinste elzengordijnzwam (*C. lilacinopusillus*), Elzenrussula (*Russula alnetorum*) en de zeldzame Violetvlekkende moerasmelkzwam (*Lactarius aspideus*).

Mijn speciale belangstelling ging gedurende de excursie uit naar de groeiplaatsen van Galigaan (*Cladium mariscus*), omdat die moerasplant binnen Drenthe uitsluitend in het Elsburger Onland voorkomt (Werkgroep Florakartering Drenthe, 1999).

Galigaan is een grofkluitig, meer dan manshoog lid van de cypergrasfamilie dat grote horsten vormt. Plaatselijk kunnen door ondergrondse wortelstokken aaneengesloten velden ontstaan. De plant gedijt optimaal in ondiep, kalkrijk, basisch tot zwak zuur water en op permanent met water verzadigde bodems die veelal onder invloed staan van kwel (Weeda *et al.*, 1994). Dode bladeren en stengels worden slechts langzaam afgebroken en in en rond oude pollen hoopt zich geleidelijk strooisel op. Eenmaal gevestigd kan de soort tientallen jaren standhouden, ook als de omstandigheden minder gunstig worden door opslag van struiken of verdroging van het substraat. Ondanks dit robuuste en weerbarstige karakter is de soort in Nederland zeldzaam en hoofdzakelijk beperkt tot laagveenmoerassen en duinvalleien. Plaatselijk kan de soort echter vegetatievormend optreden.



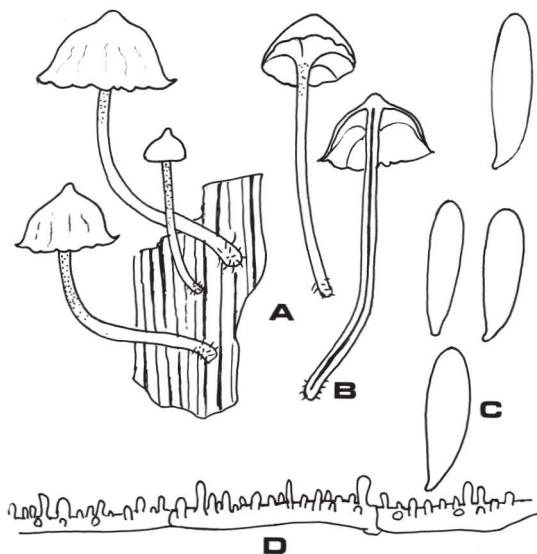
Figuur 1. Bloeiwijze van Galigaan (*Cladium mariscus*). (Foto: Dr. M. Hassler, Karlsruhe)

Galigaan is een mensonvriendelijke plant. De randen en kiel van de stugge bladeren zijn voorzien van scherpe, naar boven gerichte zaagtandjes die gemakkelijk door onze huid heen snijden. Het zoeken naar paddenstoelen in de pollen is dan ook geen onverdeeld genoegen, wellicht een reden dat er weinig van de galigaanse mycoflora bekend is. Er bestaat echter een Taailing die alleen van Galigaan bekend is, *Marasmius cornelii* Læssøe & Noordeloos, vernoemd naar ons aller Cees (Cornelis) Bas. De Taailingmonografie van Antonin & Noordeloos (1993) vermeldt slechts drie vindplaatsen in Europa, eerlijk verdeeld over Zweden, Groot-Brittannië en Denemarken. Ik vond het tijd worden dat dit paddenstoeltje, nota bene vernoemd naar een BNM (bekende Nederlandse mycoloog), ook in ons land werd vastgesteld. Daarom had ik aan het begin van onze expeditie tegenover Ronald overmoedig en gekschierend aangekondigd dat we in zijn paradijs vast *Marasmius cornelii* gingen scoren.

In het Elsburger Onland komen enkele tientallen pollen galigaan voor, vooral in een zompige oeverzone langs een ondiepe poel aan de zuidzijde van het gebied, gemengd met riet en grauwe wilg. En warempel, in de eerste de beste pol waar ik mijn neus in stak, groeiden tientallen minieme witte zwammetjes op het verterende blad (Plaat 1). De witte hoedjes waren maximaal 3 mm breed. Bingo, dacht ik. Dit is bijna te gemakkelijk. Een tweede pol leverde wederom dit paddenstoeltje op, maar andere pollen waren onbereikbaar want tijdens het verzamelen van het kleinood sijpelde de stinkende veenblubber al mijn kaplaarzen in.

Thuis gekomen volgde de kater. Bij nader inzien leek mijn collectie helemaal niet op *Marasmius cornelii*, een taai zwammetje met een glad hymenium en een excentrische, bruine, behaarde steel. De verzamelde vruchtlichamen waren breekbaar en geheel wit; de onderkant van de hoed had gereduceerde lamellen en de steel stond centraal en was nauwelijks behaard. De hoed was steeds voorzien van een opvallende papil. Het meest opvallend was de bijzonder sterke nitreuze geur van de vruchtlichamen. Zelfs één miniem exemplaar was op een decimeter afstand goed te ruiken. De sporen waren niet amyloïd, opvallend smal en maten $8-10 \times 2,8-3,3 \mu\text{m}$ bij viersporige basidiën. Cheilocystiden ontbraken. De hoedhuid bestond uit smalle, liggende hyfen, dicht bezet met kleine uitsteeksels (diverticulaat). Deze combinatie van kenmerken (zie Figuur 2) is karakteristiek voor het geslacht *Hemimycena*.

Tot voor kort was *Hemimycena* een tamelijk hopeloos geslacht maar dankzij een recente monografie van wederom Antonin & Noordeloos (2004) zijn ook deze witte dwergen nu goed te determineren. Ik kwam zonder problemen uit op *Hemimycena nitriolens* (Valla) Antonin & Noordel., een soort die niet eerder uit Nederland is vermeld en in Europa slechts twee keer



Figuur 2. *Hemimycena nitriolens*. Vruchtlichamen (A en B, doorsnede; $\times 5$), sporen (C; $\times 1000$) en hoedhuidhyfen (D; $\times 2000$).

is gevonden in Frankrijk en België. Wie denkt dat zo'n zeldzaamheid wel een kenmerkende ecologie zal hebben, komt bedrogen uit. De soort is oorspronkelijk beschreven door Valla (in Kühner & Valla, 1972) van rotte berkenbladeren in de subalpiene zone van de Franse Alpen. De Belgische collectie is verzameld in februari en maart 2002 op rottend eikenblad van Hazelbeke, West-Vlaanderen (Antonin & Noordeloos, 2004). Nu dus in kletsnatte pollen Galigaan even boven de zeespiegel. Vooralsnog is het een raadsel welke factoren het voorkomen van *Hemimycena nitriolens* bepalen.

Ik had de smaak van galigaanpollen nu goed te pakken en daarom toog ik op 24 oktober wederom naar het Elsburger Onland, dit keer samen met Rob Chrispijn die niets liever doet dan zijn neus in andermans moeras steken. Ronald Visser leende me zijn waadpak en Rob had er als geoefend moerasloper zelf een, zodat we nu de meeste galigaanpollen konden bereiken. Onze *Hemimycena* werd in vijf pollen gevonden, elke keer in grote aantallen, maar in ongeveer twintig andere, ogenschijnlijk identieke pollen ontbrak de soort geheel. Dankzij de waadpakken vonden we nu ook vrij veel exemplaren van de Rietmycena (*Mycena belliae*), steeds op dode, staande rietstengels net boven de waterlijn. In Drenthe was deze paddenstoel alleen van het naburige Zuidlaardermeer bekend. Op het laatst ging Rob toch nog bijna ten onder in de blubber, maar met vereende krachten werd hij voor de mensheid en de mycologie behouden.

We maakten van de gelegenheid gebruik om enkele korstjes en ascootjes op galigaanstrooi-sel te verzamelen. Ze werden op naam gebracht door Bernhard de Vries. Er zitten vooralsnog geen zeldzaamheden onder, noch specifieke soorten voor Galigaan: aan korstzwammen het Ruwharig elzendoekje (*Hypochnicium eichleri*), Bootsporig vliesje (*Athelopsis lembospora*) en een Rouwkorstje (*Tomentella ellisii*); aan ascomyceten het Wimpersporig vlieskelkje (*Hymenoscyphus scutula*), Plat rijpkelkje (*Cistella grevillei*) en *Lophiostoma caulium*. Een minuscuul schijfje, behorend tot het genus *Unguiculella*, kon door Bernhard niet op naam worden gebracht en ook Stip Helleman wist er geen raad mee. Dat blijft dus voorlopig een raadsel.

Hopelijk bent u nu voldoende gemotiveerd om ook eens uw neus in een pol Galigaan te steken. Het zal me benieuwen of *Hemimycena nitriolens* elders op dit substraat groeit. En die taailing van Cees moet toch ergens in ons land te vinden zijn. Anders wacht u wel een andere galigaanverrassing!

Met dank aan Rob Chrispijn en Bernhard de Vries voor hun bijdragen aan dit artikel.

Literatuur

- Antonin, V. & Noordeloos, M.E. 1993. A monograph of *Marasmius*, *Collybia* and related genera in Europe. Part 1: *Marasmius*, *Setulipes* and *Marasmiellus*. Libri Botanici 8. IHW Verlag, Eching.
- Antonin, V. & Noordeloos, M.E. 2004. A monograph of the genera *Hemimycena*, *Delicatula*, *Fayodia*, *Gamundia*, *Myxomphalia*, *Resinomycena*, *Rickenella* and *Xeromphalina* in Europe. IHW Verlag, Eching.
- Kühner, R. & Valla, G. 1972. Contribution à la connaissance des espèces blanches à spores non amyloïdes du genre *Mycena* (Fries) S.F. Gray. Trav. Labor. "La Jaysinia" 4: 25-71.
- Weeda, E.J., Westra, R., Westra, Ch. & Westra, T. 1994. Nederlandse oecologische Flora 5. IVN, Amsterdam.
- Werkgroep Florakartering Drenthe. 1999. Atlas van de Drentse Flora. Schuyt & Co., Haarlem.